Teoria lui Rösler.

INTRODUCERE.

In afară de cercul naționalității noastre se urmează de un șir de ani o luptă indestul de vie, pe tărîmul istoric, asupra unei imprejurări din viața Romînilor, anume asupra intrebării dacă Romînii au părăsit Dacia pe timpul impěratului Aurelian, și părăsind-o, cum se face de 'i intălnim astăzi intr'un numěr atăt de insemnat dincoace de Dunăre?

Cu toate că această ceartă interesează pe Romîni intr'un grad neaseměnat, ea a găsit până acum puțin rěsunet in sinul lor, de vreme ce dintre istoricii noștri numai *Petru Maior* [1]) s'a indeletnicit cu deadinsul cu această intrebare, iar cei-l-alți, și când au atins'o, a făcut aceasta numai in treacět. Și totuși o atare controversă trebue să ne miște; căci este vorba de insuși dreptul nostru de a trăi pe pămîntul pe care 'l ocupăm. Știm că nu dreptul hotărăște relațiunele

---

[1]) Istoria pentru inceputul Romînilor in Dacia, Buda, 1812, și a doua ediție, Buda, 1837. Vezi și un studiu al nostru asupra cărții lui Rösler publicat in Convorbiri Literare, an. 1875, p. 159 și urm. D-l Hasdeu a combătut pe Rösler, insă numai in mod ocasional; vezi Istoria critică a Romănilor, București, 1875 și Columna lui Traian, 1882, No. 12.

dintre popoare, ci puterea, şi că deci nu de la demonstraţiuni istorice va atărna alcătuirea statelor; dar nu e mai puţin adevĕrat că dreptul tot rĕmăne un element de care se ţine samă, şi de aceea insuşi acei ce-l calcă in picioare tot se indreaptă cătră dînsul, pentru a pune măcar pe inchipuirea lui temelia pretenţiilor lor. Puterea este un fapt, şi ca atare rĕpune adese-ori dreptul, care este o idee; dar ideea intru aceasta bate fapta, că cea d'intăi îşi are rădăcinile sale in conştiinţa omenească, şi deci nu poate fi smulsă şi peri nici odată, pe când fapta se sprijine numai căt in privazul timpului, şi este peritoare in fiinţa ei, ca şi cadrul in care rĕsare.

Este deci de cea mai mare insemnătate pentru Romîni de a se interesa de această intrebare, şi a vedea dacă ei nu sunt decăt nişte venetici in ţĕrile ce le locuesc astăzi. Unii istorici ai noştri s'au grăbit a primi fără cercetare teoria lui *Rösler*. Ast-fel *Eudoxiu de Hurmuzaki*, meritosul descoperitor al documentelor din arhivele austriace, spune in *Fragmentele sale asupra istoriei Romînilor*": „Poporaţia Daciei—fu retrasă in anul 271 d. Ch. din ordinul impăratului Aurelian peste Dunăre, pe rîpa dreaptă a fluviului, din causa indesirei năvălirilor barbare. De atunci Dacia sluji timp indelungat ca drum de trecere pentru popoarele barbare care se indreptau din spre Nord şi Nordost cătră Dunărea. Când apoi se inălţâ in Moesia impărăţia bulgară şi prinse la putere, îşi intinse in secolul al IX-le graniţele sale şi peste Valahia, impoporându-o cu numeroşi Romîni, care din Haemus şi Macedonia emigrau bucuroşi in frumoasele cămpii a le ţerii de la Dunărea, lucru la care 'i impingeau şi desele prigoniri pe care le sufereau din partea ocărmuirii bizantine." [1])

---

[1]) *Eudoxiu von Hurmuzaki* Fragmente zur Geschichte der Romänen Bucureşti 1878, I, p. 185. De aceaşi părere era şi reposatul profesor *Al. Lambrior*.

Oare aşa să fie intr'adevĕr? Teoria lui Rösler să fie ea mai presus de indoială, şi *Petru Maior*, care combătuse pe predecesorii lui Rösler in această privire, s'o fi făcut numai căt impins de fanatismul patriotic? Cum se face atunci de insuşi invĕţaţii strĕini, şi anume tocmai acei ce nu sunt interesaţi in causă, se declară in contra acestei teorii? Celebrul geograf *Kiepert* observase incă de mult că argumentul principal care stă in potriva teoriei Rösleriane este imprejurarea că „cercul in care se vorbeşte astăzi limba romînă dincoace de Dunăre, cade tocmai pe hotarele vechii provincii Dacia.“ [1]) Invĕţaţii strĕini cari combat teoria lui Rösler, produc in contra ei o serie de argumente, ce o sdruncină din temelie. Oare Romînii nu ar putea aduce şi ei grăuntele lor pentru a spori lumina in intunecatul trecut al istoriei lor? Cred că a sosit timpul ca şi o pană romînâ să-şi spună părerea sa in această intrebare, una din cele mai grele, dar şi din cele mai frumoase nu numai a istoriei noastre, dar in deobşte a intregei istoriografii.

Originea acestei nouĕ teorii nu este de căutat in dorinţa de a descoperi adevĕrul, ci cu totul in alte motive, care nu'şi au locul in istorie. Ungurii şi Saşii din Transilvania apăsau in secolul trecut pe Romîni intr'un chip cu totul neomenos, şi chiar astăzi, dacă nu le răpesc ca altă dată mijloacele vieţii fisice, vreau să le ucidă viaţa morală, să le desfiinţeze naţionalitatea, inlocuind-o cu cea ungurească sau germană. Romînii vĕzĕndu-se apăsaţi protestau şi protestă necontenit contra unui asemenea sistem de ocărmuire; ei îşi intemeiază protestările lor pe dreptul istoric, susţinĕnd că ar fi locuitorii cei mai vechi ai Transilvaniei, că dreptul de cucerire pe care 'şi intemeiază apăsătorii pretenţiile lor, ar trebui să fie părăsit intr'un veac de lumini şi de civilisaţie [2]). Lupta

[1]) Lehrbuch der alten Geographie, Berlin 1878, p. 337.

[2]) Aşa in timpurile din urmă in conferinţa de la Sibiu. Vezi Memorialul representanţilor alegĕtorilor Romîni, Sibiu 1882.

intre apăsători şi apăsaţi fiind pusă pe tĕrîmul dreptului, cei d'intăi căutară s'o curme chiar pe acest tĕrîm, tăgăduind Romînilor tocmai dreptul istoric invocat de aceştia. De şi astăzi nu se mai poate lua Romînilor insuşirea lor de popor latin, coboritor din coloniile aduse de Romani in aceste părţi, este lucru invederat că mai mulţi scriitori romani mărturisesc in mod respicat că coloniştii romani au părăsit Dacia pe timpul lui Aurelian. Prin urmare, dacă astăzi se găsesc Romîni locuitori in marginile foastei Dacii, ei trebue a fi *revenit* cănd-va de peste Dunăre, din Moesia, unde 'i aşezase Aurelian. Fiind vorba de a readuce pe Romîni de peste Dunăre, scriitorii protivnici acestora se folosiră de imprejurarea că nici un chronicar sau document nu ar pomeni intr'un chip lămurit despre existenţa acestui popor in părţile nordice ale Dunării, inainte de veacul al XIII-lea, pentru a cobori epoca reimigrării Romînilor in Dacia traiană tocmai la inceputul acelui veac. Ungurii şi Nemţii, fiind veniţi in Transilvania inaintea acelei epoce, iată că şi dreptul istoric vorbea in favoarea acestora, şi ast-fel se tae Romînilor, cari pănă acuma se măngăiau cel puţin cu ideia că li se făcea o nedreptate, şi această de pe urmă ancoră de scăpare, lăsăndu-se aruncaţi, ca o frunză bătută de vĕnt, in voia intămplării.

Nu e vorba, sunt doi cronicari ai veacului de mijloc cari pomenesc de Valachi in regiunile aceste, la venirea Ungurilor, pe cari aceştia ar fi fost nevoiţi a'i bate şi a'i supune, anume: Anonymus Bellae regis notarius şi Rusul Nestor. Find-că cel din urmă pomeneşte despre Valachii găsiţi de Unguri in ţara pe care ei o cuprinseseră, fără a hotări anume locul unde s'ar fi fost aflănd aceşti Valachi, apoi protivnicii stăruinţei Romînilor in vechia Dacie interpretează că Valachii lui Nestor ar fi Francii impĕrăţiei Carolingilor, cari cuceriseră cu o sută de ani mai inainte, pe timpul lui Carol

cel Mare, Panonia de la Avari. Cu Anonymus notar lucrul era mai greu; el spune apriat că Ungurii găsiră in Transilvania un stat romănesc sub un duce Gelu, pe care 'l bătură şi-l supuseră. Neputĕndu-se *interpreta* inţelesul cuvintelor lui Anonymus, şi fiind-că el era singurul care pomenia fără indoială fiinţarea Romînilor in Transilvania inainte de venirea Ungurilor, apoi el fu declarat de minciunos, chronica lui intreagă de falşă şi inchipuită, şi astfel curăţindu-şi cămpul, protivnicii Romînilor rădicară pe el măestrita lor clădire.

Cu toate că ivirea ideii părăsirei Daciei de Romani, şi reintoarcerea Romînilor in această ţară după aproape o mie de ani, nu este datorită cercetării adevĕrului, ci unor uneltiri rĕutăcioase in potriva acestui popor, cu timpul ea a luat caracterul unei păreri ştiinţifice, şi sub o atare formă se infăţoşază ea astăzi in istorie. Ast-fel va fi tratată ea şi in aacest studiu.

I

ISTORICUL ÎNTREBARII.

Cel intăi scriitor strein care se indeletniceşte mai cu deadinsul cu Romînii este *Ioan Thunmann*, profesor de elocinţă şi de filosofie la Universitatea din Halle. El făcu cunoştinţă mai de aproape cu un student romîn din Macedonia ce se afla la acea Universitate, şi studiind dialectul vorbit de poporul acelei provincii, fu condus a se ocupa şi de istoria lui, cît şi de istoria popoarelor cu care el fusese in atingere. Resultatul unui aşa studiu fu publicarea unei cărţi asupra istoriei popoarelor rĕsăritene [1]). El ajunge la incheierea că Romănii din Macedonia sunt coborîtorii coloniilor latine stabilite in aceste ţĕri, in urma cucerirei lor de Romani, in mijlocul po-

---

[1]) *Thunmann*, Untersuchungen über die Geschichte der östlichen europäischen Völker, Leipzig 1774.